

Preek over Lukas 5:36-39

- Schildwolde, 4 januari 2015
- Kees van Dusseldorp

Liturgie:

Votum en groet

Gz.132:1,2,5,6

Wetslezing

Ps.1

Gebed

Lezen: Luk.5:27-39

Rom.8:1-11

Ps.40:1,3

Preek Luk.5:38

Ps.92:7,8

Gebed

Collecte

Ld.314:1,3,4

Zegen

Gemeente van Christus,

** tekstkeus

#1

Afgelopen maandag zat ik achter mijn bureau na te denken over de preekteksten in de komende maanden. Het is altijd prettig om daarin wat lijn te krijgen. Dan hoef je niet elke maandag opnieuw veel tijd te besteden aan de tekstkeus. Dat nadenken over preekteksten is voor mij een zorgvuldig en biddend proces. Het is maar niet lukraak een tekst prikken uit de bijbel. Of domweg een schema volgen dat iemand ooit heeft gemaakt. Ik sta stil bij de breedte van Gods Woord, bij de tijd van het jaar, bij mijn inschatting van de gemeente en de wereld en bij mijn eigen ervaring als prediker.

Al eerder had ik besloten om van dit jaar zoveel mogelijk een Lukas-jaar te maken. Zoals afgelopen jaar een Mattheus-jaar was. De tijd tussen Kerst en Pasen leent zich heel goed om het optreden en onderwijs van Jezus te lezen. En dan beginnen we natuurlijk zoveel mogelijk in de eerste deel van het evangelie. Het moest een tekst zijn, waar ik nog niet eerder een preek over gemaakt heb. En het liefst een tekst, die ook een verbinding heeft met oud-en-nieuw. Het is vandaag immers de eerste zondag van het nieuwe jaar.

Ik las de eerste hoofdstukken van Lukas en werd getroffen door de gelijkenis die Jezus gebruikt over oude en nieuwe wijnzakken, over oude en jonge wijn. Ik vermoedde dat er vanuit deze gelijkenis wel een verbinding met oud-en-nieuw te maken zou zijn. En dan niet vanwege de wijn, maar vanwege het nieuwe. Het is ook duidelijk dat de gelijkenis iets met Jezus zelf te maken heeft. Maar wat precies de boodschap is, was mij niet meteen duidelijk. Ik moest er dus nog wel op studeren. Om de boodschap van de tekst te vinden. En van daaruit de boodschap van de preek. Goed, een tekst voor de preekvoorbereiding had ik: de gelijkenis van Jezus: jonge wijn moet in nieuwe zakken.

** oriëntatie

#2

Afgelopen maandag had ik ook de tijd voor een eerste oriëntatie in de tekst. En wat ik toen tegenkwam, bracht mij ertoe om de preek zo in te richten als ik vanmorgen doe. Een soort reisverslag door de preekvoorbereiding. Om samen te ontdekken wat de Heer ons te zeggen heeft. Ik kwam namelijk een aantal problemen tegen.

In de eerste plaats lijkt het erop dat Jezus de voorkeur geeft aan jonge wijn. Terwijl oude wijn vaak veel beter is. Niet alle wijn kun je jaren laten liggen. Maar sommige wijnen zijn na een aantal jaren veel geld waard. Omdat de kwaliteit van de wijn veel beter is. De beste Bordeaux van alle tijden stamt uit 1947 en doet meer dan 300.000 dollar per fles. Jezus sluit de gelijkenis ook af met de woorden: de oude wijn is goed. Maar waarom vindt hij jonge wijn dan beter? Dat zullen niet alle toehoorders met hem eens geweest zijn. In elk geval veel hoorders vandaag niet. Kortom: wat zegt Jezus eigenlijk precies?

Het tweede probleem vond ik toen ik wat op internet rondneusde. De gelijkenis van de Heer Jezus wordt nogal eens gebruikt om behoudende en conservatieve christenen onder druk te zetten. Jonge wijn moet in nieuwe zakken. Oude vormen en traditionele kerkdiensten voldoen niet meer. Het heeft ook geen zin om ze nog aan te passen. Zei Je-

zus zelf niet dat oude wijnzakken op een gegeven moment hun tijd hebben gehad? Er moet vernieuwd worden: nieuwe liederen, nieuwe muziek, nieuwe structuren.

In Nederland bestaat een organisatie met de naam 'New Wine'. Het is een organisatie die streeft naar geestelijke vernieuwing van de kerken door middel van conferenties. Laat ik duidelijk zeggen dat ik daar goede berichten over hoor. Ik verbind de allergie voor traditioneel kerkzijn niet met deze organisatie. Maar bij anderen kom je het wel tegen.

Deze toepassing van de gelijkenis vond ik het meest spannende. Zou ik in de preek de kant op moeten gaan om allerlei vernieuwingen te verdedigen? En om traditionele vormen als ouderwets en achterhaald te kritiseren? Als de Heer dat zegt, dan moet ik dat ook vertellen. Maar ik was niet direct overtuigd. Is dit nu een eerlijke toepassing van deze gelijkenis? Ik vind eigenlijk van niet. Maar hoe ligt het dan wel?

Ondertussen hebben wij hier wel een spannend punt voor de gemeente op tafel. Er zijn best verschillen van inzicht. Bijvoorbeeld over hoe we Avondmaal vieren. Over het zingen van Opwekkingsliederen. Over de taken van ambtsdragers. Over de nieuwe gemeenestructuur. Sommigen hebben het gevoel dat alles op de helling staat. Anderen hebben het idee dat er nooit echt iets verandert. Het gesprek hierover is niet altijd eenvoudig. En soms maken mensen het niet meer mee en haken ze af. Naar links of naar rechts.

Jezus zegt iets over oude en nieuwe wijnzakken. En het lijkt verbonden aan tradities en vernieuwing. Alle reden om het vergrootglas te leggen op deze tekst. Deze eerste oriëntatie levert een aantal vragen op. En een spannend thema: hoe kijken we naar vernieuwingen in de kerk. Voor mij was de geplande tijd van maandagmiddag daarmee wel ongeveer op. Maar ik had dinsdagmorgen ruimte gepland om lekker de tekst in te duiken.

** verdieping

#3

Dinsdag begon ik met aandacht voor de gelijkenis zelf. Jezus gebruikt twee beelden. Eerst over een oude mantel waar een scheur in zit. Als je die moet herstellen, moet je geen lap van een nieuwe mantel gebruiken. Nieuwe stof kan nog krimpen en verkleuren. Dat merk je als je een nieuwe broek in de was doet. Als je pech hebt, krijg je die broek na de was niet meer aan. Je kunt je voorstellen wat er gebeurt als je een nieuwe lap op een oude mantel zet. Die nieuwe lap gaat krimpen en trekt de mantel nog verder kapot. En je nieuwe mantel was ook al kapot omdat je daar die lap afgehaald had. Op een oude mantel past geen nieuwe lap. Zoals je ook liever geen nieuwe stenen gebruikt om aardbevingschade van een oud huis te herstellen. Eerst lijkt het prima. Maar na een poosje verkleuren de nieuwe stenen. Jammer van die nieuwe stenen. Jammer van het huis.

Jezus geeft een tweede voorbeeld. 'Jonge wijn doe je niet in oude zakken'. Men bewaarde de wijn in leren zakken, meestal gemaakt van geitenvellen. Wijn heeft tijd nodig om uit te werken. Het moet gisten en daardoor kan er druk op de zak komen te staan. Vers leer is nog flexibel. Die kan die druk hebben. En het schijnt dat een nieuw geitenvel ook een gunstig effect heeft op de smaak van de wijn. Maar als de wijnzak ouder is, dan droogt de huid in en wordt hard. Als je er jonge wijn ingiet, zal de zak scheuren. En dan heb je niets aan de wijn en niets aan de zak. Oftewel: jonge wijn vraagt om een nieuwe wijnzak.

In het Nederlands bestaat een gezegde: je moet geen oude wijn in nieuwe zakken doen. Dat betekent dat je oude ideeën presenteert alsof ze spiksplinternieuw zijn. Of een cover maakt van gouwe ouwe nummers. Vaak is er wel iemand die daar doorheen prikt. Geen *oude* wijn in *nieuwe* zakken. Het is wel apart, dat dit gezegde precies een omdraaiing is van het beeld van Jezus. Die zegt: je moet geen *nieuwe* wijn in *oude* zakken doen.

Geen nieuwe wijn in oude zakken. In hedendaagse taal: de computergame Dragon Age moet je niet installeren op een PC met Windows 95. Een nieuwe game installeer je op een nieuwe computer. Een 4.4 liter bi-turbo-V8 motor moet je niet plaatsen in een Citroen 2CV (deux-chevaux). Een nieuwe motor plaats je in een nieuwe auto. Altijd leuk om in zo'n stukje preekvoorbereiding verbinding te zoeken met de actuele voorbeelden.

De strekking van gelijkenissen lijkt te zijn: je hebt iets nieuws. Daar past het oude niet meer bij. Je moet het niet combineren, want dan gaan ze beiden kapot. Nieuw hoort bij nieuw. En iets nieuws is altijd beter. Nieuw is immers het toverwoord. In de oren van de mensen. En ook in de twee gelijkenissen van Jezus.

Het probleem blijft dan de laatste opmerking van Jezus: 'Iemand die oude wijn heeft gedronken, wil echt geen jonge wijn, want de oude wijn is prima'. Daarmee haalt Jezus toch zijn statement onderuit dat het nieuwe beter is? Wat hij zegt klopt wel: oude wijn is meestal beter dan jonge wijn. Het is dus te begrijpen dat een wijnkenner geen zin heeft om jonge wijn te drinken. Maar het ging toch over jonge wijn? Of kan het oude toch beter zijn dan het nieuwe? En zegt dat dan iets over omgaan met vernieuwingen en verschillen? Zijn we misschien te snel met het waarderen van het nieuwe? Is het juist goed om de gerijpte traditie te waarderen? En wat minder met hypes mee te gaan?

Toen ik zover was in mijn preekvoorbereiding, besloot ik om dit laatste vers even te parkeren. Ik wilde de rest van de dinsdag gebruiken om wat breder kijken rond deze gelijkenissen van Jezus. Wanneer sprak hij dit uit? En in welk kader staat zijn onderwijs? Kortom: tijd voor verbreding. Ik neem u dus nog even iets dieper mee in de bijbelstudie. Ik vroeg me wel af, of ik dit in de preek ook moet vertellen. Het lijkt net of we dan steeds verder van vandaag afkomen. Toch denk ik dat het meevalt. Sterker nog: ik moet u vertellen wat ik heb gevonden. Omdat dan duidelijk wordt wat de Heer te zeggen heeft.

**** verbreding**

#4

Ik ontdekte een belangrijk lijn in het onderwijs van Jezus. Jezus spreekt deze gelijkenissen uit tijdens een feestmaal. Jezus had de tollenaar Levi geroepen om zijn discipel te zijn (27). Dat is een verhaal op zich. Die Levi wilde dat vieren met zijn vrienden en collega's. Tollenaars dus en zondaars, samen aan tafel met Jezus en zijn leerlingen (29). Dat roept weerstand op bij de Farizeë en schriftgeleerden. Eerst mopperen ze op de leerlingen van Jezus: 'Waarom eten jullie met zulke mensen?' Jezus geeft antwoord: 'Omdat ik gekomen ben om zondaars tot een nieuwe leven te roepen'.

Dan mopperen ze verder tegen Jezus: 'Waarom vasten uw leerlingen eigenlijk niet wat vaker, zoals onze leerlingen doen en zoals toch ook de leerlingen van Johannes de Doper doen?' Dat is geen rare vraag. Gelovige joden vasten meestal op maandag en donderdag om zich op God te concentreren. Waar de boodschap van Jezus is dat de mensen zich

moeten bekeren, zou het vasten een serieuze onderstreping van zijn prediking zijn. Maar het antwoord van Jezus gaat een andere kant op. Vasten is prima, maar niet zolang de bruidegom er is. Dan moet het feest zijn en mogen de bruiloftsgasten niet eens vasten. Zolang Jezus zelf in hun midden is hoeft er niet gevast te worden. Daarmee schuift Jezus zichzelf naar voren. Het is abnormaal dat de leerlingen niet hoeven te vasten. Er is sprake van een uitzonderlijke situatie: de bruidegom zelf is aanwezig. De normale regels staan even buiten werking, omdat Jezus er is.

Toen ik wat verder om de tekst heenlas, kwam ik erachter, dat dit een belangrijk thema is in Lukas 5. Jezus geeft zijn visitekaartje af. Hij presenteert zichzelf en laat zien welke bevoegdheid hij heeft. Eerst (24) zegt Jezus dat hij de Mensenzoon is en bevoegd is om op aarde zonden te vergeven. Dan (31) vergelijkt Jezus zichzelf met een dokter op wie zieke mensen wachten. Zo is hij gekomen om zondaars een nieuw leven te geven. Vervolgens noemt hij zichzelf de bruidegom, bij wie de normale regels van het vasten worden opgeschort. En in hoofdstuk 6:5 gaat het verder als Jezus zichzelf heer en meester over de sabbat noemt, die de bepalingen van de rustdag naar zijn eigen hand mag zetten. Zo geeft Jezus in de eerste maanden van zijn optreden een bijzonder visitekaartje af.

Met deze bredere lijn werd mij het beeld van de gelijkenis duidelijk: Jezus is zelf de jonge wijn! Daar passen de oude wijnzakken niet meer bij. De bekende theologische visies over wat God doet en wat een mens mag, zijn op Jezus niet van toepassing. Mag alleen God vergeven? Jezus heeft die volmacht ook! Moet een mens zich houden aan bepalingen over vasten en sabbat? Bij Jezus geldt dat niet. Ook zijn leerlingen zijn daarvan vrijgesteld. Met Jezus is echt de nieuwe tijd begonnen. Nieuwe wijn vraagt om nieuwe zakken: niet alleen nieuwe vormen, maar ook nieuwe mensen die zich openstellen voor de Heer. Mensen die zich aan Jezus overgeven, restloos, zonder reserves van eigen overtuigingen en gebruiken. Mensen die Jezus compleet willen volgen, zonder zich te laten tegenhouden door beperkingen en regels, door tradities en gewoonten, door gevoel of wereld.

Ik dacht: nu heb ik de boodschap van de preek te pakken. Dat kan ik uitwerken naar vandaag. De kernvraag wordt: Hoe kan ik zo'n nieuwe wijnzak zijn voor de jonge wijn? Ook al is het onderwijs van Jezus bijna tweeduizend jaar oud, toch blijft hij de jonge wijn. De bruidegom, de dokter, de Heer, de Heiland. Hij blijft degene die niet past bij onze eigen visies en regels. Die zijn eigen spoor trekt. En om nieuwe wijnzakken vraagt. Hoe kan ik als mens mij openen voor de Heer? En mij laten aansturen door zijn Geest?

#5

Inmiddels was mijn tijd dinsdag op. Ik moest de voorbereiding vanwege oud-en-nieuw twee dagen laten liggen. Vrijdagmorgen pakte ik de draad weer op. Oké, de kernvraag van de preek moet worden: Hoe kan ik een nieuwe wijnzak zijn voor de jonge wijn? Het beeld van de wijn had door oud-en-nieuw wat meer profiel gekregen. En ook het besef dat het goed is om op de eerste zondag stil te staan bij het visitekaartje van Jezus.

Maar toen ik mijn aantekeningen weer teruglas, zag ik dat ik iets had overgeslagen. Ik had immers dat laatste vers nog geparkeerd. Over die man die niet aan de jonge wijn wil, omdat hij de oude nog prima vindt. Voor ik de preek verder uitrol, moet ik eerst het raadsel oplossen. Stel je voor dat Jezus eigenlijk bedoelt te zeggen dat de oude wijn beter is, zoals iedereen weet. Nog even terug naar de tekst van vs. 39 dus.

Het blijkt dat deze tekst in de grondtekst twee versies heeft. In onze vertaling staat: 'Niemand die oude wijn heeft gedronken, wil jonge; hij zegt immers: de oude wijn is goed!' Maar in de meeste oude handschriften staat het net even iets anders: 'Niemand die oude wijn heeft gedronken, wil meteen jonge; hij zegt immers: de oude wijn is beter!' Het verschil is subtiel, maar heeft toch wel betekenis. Deze mensen willen de jonge wijn nu nog niet drinken, maar laten de mogelijkheid open dat ze op den duur het wel willen proberen. Jezus zegt eigenlijk dat hij dat wel een beetje begrijpt.

Ik merkte dat ik de tekst nu ineens helemaal niet meer ingewikkeld vond. Dat komt vooral doordat ik in Lukas 5 het visitekaartje van Jezus had ontdekt. Hij presenteert zichzelf als de Mensenzoon met bijzondere bevoegdheden. Parallel aan die lijn loopt de toenemende irritatie van de Farizeeën en schriftgeleerden. In vs.22 onthult Jezus hun bedenkingen over hem: is deze man niet godslasterlijk bezig? In vs.30 hebben ze een kritische vraag aan de discipelen over hun omgang met zondaren en tollenaars. In vs.33 hebben ze een rechtstreekse vraag aan Jezus: zouden uw leerlingen niet moeten vasten, zoals het hoort? En in 6:2 wordt het een conflict rond de sabbatsregels dat in vs.7 uitloopt op hun zoektocht naar een goede aanklacht tegen Jezus en in vs.11 tot resultaat heeft dat ze woedend zijn en met elkaar gaan overleggen om Jezus aan te pakken.

In die oplopende irritatie past de uitspraak van Jezus over de mensen die de jonge wijn nog niet willen drinken, omdat ze de oude wijn prima vinden. Hij heeft het oog op de Farizeeën en schriftgeleerden. Jezus toont begrip: wijnkenners hebben nu eenmaal geen zin in jonge wijn: 'Verse wijn kan toch nooit beter zijn dan oude wijn.' Omdat de Farizeeën zeer tevreden zijn met de oude wijn, ergeren ze zich aan 'de nieuwe wijnzakken': het afwijkende gedrag van de leerlingen van Jezus, die maar raak eten met zondaren en zich niet houden aan de godsdienstige regels van vasten en sabbatsheiliging houden.

Maar Jezus toont niet alleen begrip. Hij maakt ook duidelijk dat hun kritiek op het gedrag van de leerlingen riskant is. Omdat je dan je ogen sluit voor het feit dat de Messias in hun midden is. Je kunt wel kritiek op nieuwe wijnzakken hebben. Maar niet als je weet dat er nieuwe wijn in zit. En dat je je moet afvragen of jouw eigen manier van geloven wel past bij deze Heer.

Het visitekaartje laat zien dat Jezus meer is dan Mozes en dan Salomo. Zijn aanwezigheid vraagt om een andere houding en ander gedrag. Zo maakt Jezus duidelijk waar het probleem zit: hun irritatie over het gedrag van de discipelen, de 'nieuwe wijnzakken', zit ten diepste vast op hun weigering om de nieuwe wijn, Jezus, te proeven. Hoe goed hun eerbied voor de oude wijn van Mozes en de wetten ook is, het staat hen in de weg om van de beste wijn te proeven die er ooit geschonken is. Kortom: besef dat de nieuwe wijn in dit geval de beste keuze is. Dan heb je geen moeite met nieuwe wijnzakken. En zorg je ervoor dat je zelf geen oude wijnzak wordt. Maar een volgeling van de Heer.

**** verkondiging**

#6

In de loop van de vrijdagmorgen had ik zo inhoudelijk de preekvoorbereiding klaar. De verkondiging is duidelijk. Als ik een thema-met-punten-preek zou maken, zou ik dat als volgt formuleren: Jonge wijn moet in nieuwe zakken. 1. Let op de jonge wijn. 2. Kijk uit met oude wijnzakken. 3. Wees een nieuwe wijnzak. En ik zou Rom.8 erbij lezen.

Ik had inmiddels besloten om de preek vanmorgen in te richten als verslag van mijn preekvoorbereiding. Om u mee te nemen in de bijbelstudie en in de boodschap van de tekst. Daarom herschrijf ik de preek niet. Maar ik wilde de spits ervan nog wat duidelijker formuleren. Om verder te die spannende vraag: hoe moet je nu omgaan met verschillen in de kerk, juist als het gaat om allerlei vernieuwingen?

Jonge wijn moet in nieuwe zakken. 1: Jezus is nieuwe wijn. Je moet altijd bij hem beginnen, ook bij het nadenken over vormen in de kerkdienst, over structuren van de gemeente, over het optreden van ambtsdragers, over het gedrag van broeders en zusters. Hij is de nieuwe wijn. Hij is de bruidegom bij wie het feest is. Hij is de arts die genezing brengt. Hij is de Heer op wie de rustdag gericht is. Hij is de Mensenzoon die vergeving uitdeelt. Alleen als je bij hem begint, geef je elkaar de ruimte die nodig is.

Nieuwe wijn. Hoe nieuw is dat voor ons? Als je je hele leven Jezus al kent? Het visitekaartje van Jezus sprankelt nog steeds. Jezus is altijd nieuw! Niet alleen nieuw voor de joden van toen. Maar ook vandaag. Jezus blijft verrassen. Hij stelt de bestaande structuren onder kritiek. Je kunt hem niet opsluiten in je eigen visie, gevoel, ritueel of traditie. Hij is altijd anders, altijd genadiger, altijd sterker, altijd nieuw.

Jonge wijn moet in nieuwe zakken. 2: Kijk uit met oude wijnzakken. Iedereen loopt het risico een oude wijnzak te vormen. Dat kan, doordat je teveel vastzit aan tradities en gewoonten. Je zet je hakken in het zand als het anders gaat dan vroeger. Maar je wordt ook een oude wijnzak als je je laat leiden door jezelf. Wat jouw behoefte is. Waar jij zin in hebt. Wat jou leuk lijkt. En je raakt gefrustreerd als anderen niet meedoen.

Je wordt een oude wijnzak als je de woorden van Jezus eerst uitgebreid bediscussieert, vervolgens allerlei opmerkingen daarover hebt en tenslotte er niets mee doet in je leven. En je wordt een oude wijnzak als je je laat leiden door de wereld om je heen, de mensen met wie je omgaat. Als jij je laat vullen door de drank van de wereld. Dan verlies je soepelheid om je Heer te volgen. Want een oude wijnzak verdraagt geen jonge wijn meer.

Jonge wijn moet in nieuwe zakken. Punt 3: Wees een nieuwe wijnzak. In plaats van kritiek op een ander te hebben, heb je eerst de opdracht om jezelf door Jezus te laten vullen. Beperk niet te snel de manier waarop een ander zijn of haar geloof in Jezus vorm geeft. Maar zorg ervoor dat jij op jouw manier gehoor geeft aan het evangelie van Jezus Christus. Dan zullen niet alle zakken er op dezelfde manier uitzien. Maar dan zijn ze wel gevuld met het bloed en de Geest van Jezus Christus.

Een nieuwe wijnzak? Luister met open mind naar Jezus. Wees bereid je eigen gevoelens, ideeën en gewoonten te relativiseren. Vertrouw je aan Hem toe. Wees blij met de bruidegom. Open je hart voor zijn vergeving. Laat je verrassen door zijn Geest. En maak actief daar werk van in je leven.

Dit laatste stukje van de preek kostte me de vrijdagavond en een deel van zaterdagavond. En nu heb ik u verteld van mijn proces deze week met de nieuwe wijn en de nieuwe zakken. Nu is het aan u om de beste wijn binnen te laten komen in uw leven. In het jaar dat net begonnen is. Jonge wijn moet in nieuwe zakken.

Amen